

УДК 739.2 (477)

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327946

Цитування:

Литвин С. Х. Декор давньоруської зброї, обладунків та амулетів у контексті апотропеїчної магії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 183–188.

Lytvyn S. (2025). Decor of Ancient Rus Weapons, Armor and Amulets in the Context of Apotropeich Magic. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 183–188 [in Ukrainian].

Литвин Сергій Харитонович,
доктор історичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри психології
та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0010-2675>
serlytvyn@ukr.net

ДЕКОР ДАВНЬОРУСЬКОЇ ЗБРОЇ, ОБЛАДУНКІВ ТА АМУЛЕТІВ У КОНТЕКСТІ АПОТРОПЕЇЧНОЇ МАГІЇ

Мета статті – виявити особливості декорування давньоруських обладунків та орнаментальних мотивів амулетів воїнів часів Київської Русі в контексті апотропеїчних вірувань. **Методологія дослідження.** Застосовано комплекс мистецтвознавчих методів дослідження: метод формального, стилістичного, порівняльного, композиційного, семіотико-герменевтичного та іконографічно-іконологічного аналізу. **Наукова новизна.** Розглянуто проблематику використання орнаментальних мотивів зброї, обладунків та амулетів давніх русинів-воїнів крізь призму апотропеїчних ритуалів дохристиянських часів та після хрещення Київської Русі; проаналізовано семантику символів Дерева життя, птахів, пальмети, язичницьких богів (Перуна), рослинного орнаменту та ін. в контексті апотропеїчних властивостей. **Висновки.** Дослідження виявило, що визначальними рисами орнаменталістики зброї та обладунків давніх русинів часів Київської Русі були символізм та метафоричність апотропеїчних образів. Іконографічні елементи (знаки та символи) привносять апотропеїчний зміст у обладунки, відтак окрім безпосередньої функції оберігати свого власника на фізичному рівні від поранень під час бою, завдяки використанню в декоруванні шоломів, щитів та кольчуг (панцирів) відповідних орнаментальних мотивів, в свідомості тогочасної людини вони були наділені здатністю проєктувати магичну та апотропеїчну силу через могутні образи, що зображували. Визначальними рисами орнаменталістики зброї та обладунків давніх русинів часів Київської Русі були символізм та метафоричність апотропеїчних образів. Язичницькі вірування, не зважаючи на їх заборону, змогли адаптуватися і синтезуватися з новою християнською вірою, зберігаючи орнаментику і захисну символіку в військових обладунках, зброї та амулетах за часів Київської Русі. Орнамент обладунків та зброї в Київській Русі формувався на тих самих складових, що і орнамент ювелірних виробів – це реалістичні і схематичні малюнки, магичні та культові знаки, солярні знаки та ін. Закодовані в декор на металевих виробках символи, що мають прадавню захисну силу, копіюються і на сучасному етапі, зберігаючи певну семантику, що полягає в певному посланні Вищим силам.

Ключові слова: апотропеїчні символи, декор, орнаментальні мотиви, обладунки, шолом, зброя, військові амулети, давні русини, Київська Русь.

Lytvyn Serhii, Doctor of Historical Sciences, Professor, Acting Head of the Department of Cultural Studies and Informational Communications, National Academy of Culture and Arts Management

Decor of Ancient Rus Weapons, Armor and Amulets in the Context of Apotropeich Magic

The purpose of the article is to identify the features of the decoration of ancient Russian armour and ornamental motifs of amulets of warriors of the times of Kyivan Rus in the context of apotropaic beliefs. **Research methodology.** A complex of art historical research methods was applied: the method of formal, stylistic, comparative, compositional, semiotic-hermeneutic and iconographic-iconological analysis. **Scientific novelty.** The issue of the use of ornamental motifs of weapons, armour and amulets of ancient Ruthenian warriors through the prism of apotropaic rituals of pre-Christian times and after the baptism of Kyivan Rus is considered; the semantics of the symbols of the Tree of Life, birds, palmette, pagan gods (Perun), plant ornament. in the context of apotropaic properties was analysed. **Conclusions.** The study revealed that the defining features of the ornamentation of weapons and armour of the ancient Ruthenians of the Kievan Rus period were the symbolism and metaphoricity of apotropaic images. Iconographic elements (signs and symbols) imbue armour with apotropaic significance, so that in addition to the direct function of protecting its owner from injury in battle on the physical level, through the use of appropriate ornamental motifs in the decoration of helmets, shields and chain mail (shells), they were endowed in the consciousness of contemporary man with the ability to project magical and apotropaic power through the powerful images they depicted. The ornamentation of weapons and armour of the ancient Ruthenians of the Kievan Rus period was characterised by the symbolism and metaphoricity of apotropaic

images. Pagan beliefs, despite their prohibition, were able to adapt and synthesise with the new Christian faith, preserving the ornamentation and protective symbolism in military armour, weapons and amulets during the time of Kievan Rus. The ornamentation of armour and weapons in Kievan Rus was formed on the same components as the ornamentation of jewellery – these are realistic and schematic drawings, magical and cult signs, solar signs. Symbols encoded in the decor on metal products, which have ancient protective power, are copied at the modern stage, preserving a certain semantics, which consists in a certain message to the Higher powers.

Keywords: apotropaic symbols, decor, ornamental motifs, armour, helmet, weapons, military amulets, ancient Ruthenians, Kievan Rus.

Актуальність теми дослідження. Використання амулетів, амулетичних символів і візерунків було важливою та невід'ємною частиною життя давніх русинів як в дохристиянські часи, так і після хрещення Київської Русі, оскільки дозволяло звичайній людині впливати на невидимі сили, які великою мірою визначають плин життя. Багато амулетичних об'єктів, знайдених серед під час археологічних розкопок і датованих XI–XIII ст. на території києворуських земель вказують на те, що, незважаючи на прийняття християнства, жителі продовжували покладатися на апотропеїчну магію. Особливу увагу в цьому контексті привертають давньоруські обладунки та військові амулети, орнаментальні мотиви яких розглядалися як потужні апотропеїчні символи, що можуть уберегти свого власника від смерті в бою або тяжкого поранення. В українському мистецтвознавстві означена проблематика лишається однією з найменш висвітлених і вимагає детального дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій дозволяє говорити про наявність наукового інтересу до різноманітних аспектів, пов'язаних з військовими обладунками та зброярством Київської Русі. Спробу систематизувати, описати та простежити еволюцію ритуалів, засобів військової та апотропеїчної магії, пов'язаних із виходом на війну, від найдавніших часів до сьогодення здійснює Л. Іваннікова у статті «Вихід на війну та військова магія українців: історичні та церковні джерела» [3]. Шоломи як елементи захисного спорядження професійних воїнів у Галицькій та Волинській землях у X–XII ст. досліджує М. Козак, роблячи акцент на проблематиці «латинських шоломів» [4]. Одним із небагатьох висвітлених аспектів означеної проблематики є семантичні особливості давньоруських амулетів-сокирок, вивченню яких присвячено публікації М. Стрельника та Ю. Безкоровайної [9]; попередні результати вивчення бронзових сокирок-амулетів X–XII ст. із Західної Волині та Волинського Полісся в контексті інших подібних артефактів із теренів України викладено в публікації С. Локайчук, Г. Охріменка та Н. Скляренко «Сокирки-амулети княжої доби із Західної Волині

(попередні результати вивчення)» [7]. Серед іншого авторами зроблено спробу виділення місцевих особливостей їх декору, пошуків окремих виробничих центрів, де виготовлялися ці рідкісні прикраси та ін. Незважаючи на наявність значного інтересу з боку українських дослідників до зброярства Київської Русі, захисний аспект декору обладунків давньоруських воїнів наразі не отримав повноцінного висвітлення, що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті – виявити особливості декорування давньоруських обладунків та орнаментальних мотивів амулетів воїнів часів Київської Русі в контексті алотропічних вірувань.

Виклад основного матеріалу. Поняття апотропеїстична магія у давніх русинів мало дещо відмінне від сучасного трактування, великою мірою через різницю в розумінні поняття «магія». На думку дослідників, «магія – це спроба вплинути на події за допомогою певних засобів, таких як написане слово або мовлення, використання зображень, ритуальні дії та використання і демонстрація підвісок, відомих як амулети» [13, 16]. Дослідник розглядає магію як віру в те, що певні слова, такі як ім'я божества або певні зображення, що зазвичай репрезентують символ божества, містять силу, яка може позитивно впливати на негативні події, такі як хвороба або будь-яка зовнішня небезпека. Отже, магія використовувалася для підтримки хорошого здоров'я і добробуту, в доповненні до утримання зла під контролем [13, 16]. М. Геллер у свою чергу пропонує трактування магії як «вираження тривоги і занепокоєння людства про розгніваних богів, зловмих демонів» [12, 38]. У даній статті апотропеїстична магія розглядається в контексті того як захисні символи на обладунках воїнів Київської Русі та амулети використовувалися для захисту і відображення зла.

Термін «апотропея» (від грец. ἀποτρόπαιος – «захищати») стосується символів, ритуалів та предметів, які б мали силу відбивати та відганяти злий вплив і духів. Апотропеїстичні символи – це графічні або художні зображення, що, як вважається,

наділені силою відганяти зло, нещастя або злі сили. Ці символи зазвичай використовують в різноманітних культурних та релігійних контекстах для захисту і створення сприятливих обставин окремих осіб та цілі спільнот. В автентичних давньоруських віруваннях такі речі як артефакти, рослини, тварини, мінерали, небо, дощ і зірки наділені магічними силами, що здатні захистити людину від різноманітних негараздів. Символи, що їх уособлювали використовувалися в декорі художніх виробів, орнаментах на предметах святкового і щоденного вжитку, з метою надання захисних сил.

Слово «амулет» етимологічно означає «щось, що можна нести» [11] і має арабське походження. Апотропеїстична магія включає використання амулетів для відображення збитку або шкоди. У цьому сенсі воно має два важливі значення: охорона: захист людини, положення або місця; профілактика: зокрема превентивна міра проти хвороби чи нещасного випадку [13, 25].

Специфічні воєнно-політичні умови, в рамках яких протягом століть формувалася культура давніх русинів, посприяло розвитку декоративно-прикладного характеру мистецтва і здійснило вплив на естетичне оформлення та декорування предметів утилітарного призначення, зокрема тих, що безпосередньо пов'язані з воєнними діями – зброї, обладунків та ін. Давньоруські ремісники з давніх часів втілювали у своїх виробих власні уявлення про красу та гармонію, світобудову, життя та смерть, природу та надприродні сили.

Язичницькі вірування, різноманітні магичні та релігійні практики у військових походах, як і в усьому життєвому циклі давніх русинів X–XIII ст., відігравали важливу роль. Дослідники акцентують увагу на тому, що «пов'язані з виходом на війну магичні вірування, «мали як колективний, так і індивідуальний характер і виражалися в таких формах: віра в передбачення, сновидіння та віщування, а також у різні знамення, знаки та обереги; ворожіння перед походом; колективне жертвоприношення, поєднане з ворожінням, згодом – пожертва на храм» [3, 135].

Орнаментальний декор за уявленнями давніх русинів виконував оберегову функцію, наділяючись надприродною силою, що захищає власника предмета, на який його нанесено. Особливе значення відіграє орнаментальний декор холодної зброї, обладунків та амулетів воїнів.

Науковці наголошують на тому, що територія киеворуських земель перебувала на

перетині східної та західної мілітарної традиції [4, 84], що у свою чергу зумовило вплив на стилістику та розширило традиційні для Київської русі орнаментальні мотиви. Незважаючи на активне запозичення інокультурних мотивів, основними символами, що використовувалися з метою наділення зброї, амулетів та обладунків апотропеїчними властивостями, лишалися автентичні язичницькі. Наприклад, декор наконечників піхов мечів та шабель складають рослинні та орнітоморфні стилістично чисті мотиви (реалістичні зображення птахів, не завуальована накладками іншої теми крини та ін.). Так, наприклад, птах, охоронець Дерева життя (його символом були чудернацькі сплетіння крин), стає найбільш популярним сюжетом у київських митців-виробників зброї починаючи з XI ст. [2, 50]. Частково це пояснюється популяризацією мотиву Дерева життя візантійською християнською культурою, проте і в дохристиянські часи давні русини оточують себе візуальними репрезентаціями цього фундаментального образу. Як стверджують дослідники, «символічний, художній образ Світового Дерева, народжений міфологічним мисленням прадавньої людини, послужив могутнім творчим імпульсом для численних його інтерпретацій в українському народному мистецтві, творенні предметно-просторового середовища» [10, 151]. Зображення пальмети на наконечниках використовувалося не випадково – з давніх-давен цей рослинний орнамент уособлює солярний образ і символ життя, плодючості та вічного відродження.

Вузли та візерунки переплетення в свідомості давніх русинів були наділені потужними апотропеїчними силами. Грецьке слово «katadeo» (καταδεω) означає зв'язувати не лише фізично, як за допомогою вузлів, але й за допомогою заклинань [14, 216]. Вузли та узорі вузлів мали потужні дохристиянські магичні конотації та, як вважалося, захищали від шкоди. Вважалося, що прості вузли мають апотропеїчну силу, і їх можна знайти на повсякденних предметах, а також на амулетах. Типовим апотропеїстичним символом в Київській Русі з X ст. був трикветр (від лат. *Triquetrum* - *тригранник*) – найчастіше його можна зустріти в орнаментальних мотивах ювелірних виробів та декорі зброї, зокрема обладунків.

Власною своєрідністю вирізняються орнаментальні мотиви шоломів. Орнамент бокових накладок в шоломах, що належать до чернігівських археологічних знахідок зброї та

обладунків, датованих X ст., зокрема шолома з «Чорної могили», – чотири геральдичні лілії (або крина), розміщені хрестоподібно, основами до центра. Шолом із с. Бабичі (Черкаська область), датований XII або першою половиною XIII ст. вкритий позолоченою міддю, але відрізняється від ранніх позолочених взірців. Внутрішня конструкція ретельно прихована мідно-позолоченою декорацією. Позолочений мідний вінець на нижньому краї декоровано гравійованим флоральним орнаментом у вигляді пагонів з листками. Тло викарбувано дрібними заглибленнями. Корпус увінчаний цілісною мідно-позолоченою розеткою, оформленою у стилі вінця, орнамент якої розділений на чотири секції за числом сторін шолома. До рослинних завитків додано ромби, що ніби виростають з пагону, а края розетки та вінця прочерчені дрібним зигзагом. В орнаментальному мотиві цієї пам'ятки використано поширені мотиви давньоруського мистецтва, зокрема плетіння з двох стрічок, вигнутий пагін, симетрично розміщені птахи, ряд трилисників та ін.

Близьку аналогію форми та техніки виготовлення цього шолома являє шолом, знайдений поблизу м. Енгельса в 1959 р., виготовлений з заліза і покритий зверху згорнутим у вигляді конусу бронзовим листом, края якого внизу і вгорі загнуті всередину. Надверхів'я шолома прикрашено двома бронзовими позолоченими пластинками, що складають розетку висотою 3,2 см. Пластинки з трьох боків оторочені оформленням з ліній опуклих точок. Кожна пластинка надверхів'я розділена на два поля з рельєфним карбованим зображенням птахів, що вирізняється дрібністю малюнка на окремі схематизовані деталі. Тулуб птахів оформлено у вигляді серцеподібної рамки с французькою лілією по центру. Символіка крина (лілії) в зброярстві завдяки поєднанні у візерунках самих квітів, бутонів та листя полягає в триєдності народження, постійного розвитку та безперервності людського життя [8, 109]. Варто зазначити, що подібне зображення птахів широко поширене на предметах давньоруського мистецтва XII–XIII ст. – серед іншого гравійовані, чеканні або литі зображення двох птахів зустрічається на золотих та срібних колтах, підвісках-лунницях та браслетах, знайдених в різні роки в київських скарбах. Розміщення зображення птахів та їх парна кількість на двох пластинах в надверхів'ї шолома, а також наявність символічного зв'язку «птах-душа-хрест-безсмертя» [5, 88] дозволяє припустити, що птахи є уособленням

душі, власне безсмертної душі воїна після смерті.

Для виробів зброярського мистецтва характерні витонченість та міцність, що забезпечується тонкою лінією орнаменту на вільному від візерунків тлі, що особливо типово для декору на обладунках. Орнамент геометричний, переважно рослинний, криволінійний зооморфний (точніше, рогоподібний), дуже стилізований. У зброярстві давніх русинів важливим антропомістичним елементом є стилізоване зображення дерева та його окремих частин, що походить з часів існування в язичницькій релігії давніх русинів обряду поклоніння воїнів священним деревам, зокрема дубу. Це святе для воїнів часів Київської Русі дерево уособлювала бога Перуна, який серед іншого позиціювався як бог сонячної чоловічої енергії, життя та розвитку [8, 108].

Аналізуючи особливості декорування давньоруських обладунків та орнаментальних мотивів амулетів воїнів часів Київської Русі в контексті апотропеїчних вірувань неможливо оминати увагою кулони у вигляді сокирок, що на сучасному етапі отримали назву сокири Перуна. Дослідники пов'язують амулети-сокирки, знайдені на території киеворуських земель і датованих X–XI ст. з поклонінням Перунові [6, 137], наголошуючи, що під впливом язичницьких вірувань на християнську обрядовість «культ Перуна в XI ст. отримав подальший розвиток, який втілювався в особливих типах військових амулетів – підвісках-сокирках» [7]. В експозиції Волинського краєзнавчого музею представлено шість мініатюрних бронзових підвісок-сокирок, що були знайдені на території Волинської та Рівненської областей. Загалом амулети-сокирки є мініатюрною копією справжньої бойової сокири, що була на озброєнні давньоруського війська. Дослідники розрізняють три основні типи бойових сокир – скандинавського походження, східно та центральноєвропейського і степового, наголошуючи, що перший тип, з великим трапецієподібним лезом, вирізняється прикрашанням тонким візерунком, інкрустованим срібним дротом, другий – «невеликою, витягнутою донизу борідкою і коротким молотком на обусі» [1, 142], а третій – вузьким трапецієподібним клинком з коротким лезом і довгим обухом у вигляді молотка або клевця. Загалом науковці пропонують розрізняти на амулетах-сокирках такі «орнаменти: 1) «циркульний»; 2) ряди дрібних ямок; 3) ряди округлих горбиків; 4) ряд

ламаних ліній (зигзаг); 5) «драбинка» – між рядами довших ліній поперечні короткі; 6) сітчастий; 7) більші округлі ямки; 8) квіткоподібний; 9) рослинний (с. Надчиці); 10) трикутники з крапками на вершині (с. Крупа)» [7]. Зазвичай амулети-сокирки декоровані орнаментом з обох боків – їх бічні грані оторочені двома паралельними урізаними лініями, між якими розміщено короткі поперечні відрізки, що складають своєрідний бордюр, а вздовж леза сокири – пряма лінія та зигзагоподібна (символізує блискавку), дотична до прямої; на лезі розміщені невеличкі концентричні кола, зазвичай з точкою в центрі (ще з часів палеоліту ці знаки є візуалізацією солярних символів). Таким чином орнаментация амулетів-сокирок відображає символіку верховного бога Київської Русі IX–X ст., володаря небес, грози, грому та блискавки, а також бога війни.

Варто зазначити, що амулети-сокирки отримали масштабну популяризацію на сучасному етапі і широко представлені в ювелірному мистецтві третього десятиліття ХХІ ст., що пов'язано з актуалізацією давньоруських традицій, зокрема і атропеїстичних.

Висновки. Дослідження виявило, що визначальними рисами орнаменталістики зброї та обладунків давніх русинів часів Київської Русі були символізм та метафоричність апотропеїчних образів. Іконографічні елементи (знаки та символи) привносять апотропеїчний зміст у обладунки, відтак окрім безпосередньої функції оберігати свого власника на фізичному рівні від поранень під час бою, завдяки використанню в декоруванні шоломів, щитів та кольчуг (панцирів) відповідних орнаментальних мотивів, в свідомості тогочасної людини вони були наділені здатністю проектувати магічну та апотропеїчну силу через могутні образи, що зображували. Визначальними рисами орнаменталістики зброї та обладунків давніх русинів часів Київської Русі були символізм та метафоричність апотропеїчних образів. Язичницькі вірування, не зважаючи на їх заборону, змогли адаптуватися і синтезуватися з новою християнською вірою, зберігаючи орнаментику і захисну символіку в військових обладунках, зброї та амулетах за часів Київської Русі. Орнамент обладунків та зброї в Київській Русі формувався на тих самих складових, що і орнамент ювелірних виробів – це реалістичні і схематичні малюнки, магічні та культові знаки, солярні знаки та ін. Закодовані в декор на металевих виробах символи, що мають

прадавню захисну силу, копіюються і на сучасному етапі, зберігаючи певну семантику, що полягає в певному посланні Вищим силам.

Література

1. Бережинський В. Г. Озброєння війська Київської Русі. Археологія. 1998. № 2. С. 148–147.
2. Зоценко В. М. Експорт зброї Києва в південно-Східну Прибалтику. Археологія. 1983. Вип. 44. С. 47–61
3. Іваннікова Л. Вихід на війну та військова магія українців: історичні та церковні джерела. Сіверянський літопис. 2024. № 4. С. 127–137.
4. Козак М. Шолом як елемент захисного спорядження професійного воїна у Галицькій та Волинській землях у Х–ХІІ ст.: проблема «латинських шоломів». *Tabularium historiae*. 2021. Т. 9. С. 71–85.
5. Коновалова О. В., Енюшина К. В. Художні особливості зображення орнітоморфних мотивів в образотворчому мистецтві України. Теорія і практика актуальних наукових досліджень. м. Запоріжжя, 28–29 вересня 2018 р. С. 86–88.
6. Кучинко М. М. Волинська земля Х – середини ХІV ст.: археологія та історія. Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. 314 с.
7. Локайчук С. М., Охріменко Г. В., Скляренко Н. В. Сокирки-амулети княжої доби із Західної Волині (попередні результати вивчення). Пам'ятки княжої доби (волинський контекст). Частина 2 / Гулько Г., Охріменко Г., Локайчук С. Луцьк: Вежа Друк, 2024. С. 30–50.
8. Ломовських С. В. Рослинна символіка в традиційних українських орнаментах. Етнічна культура в глобалізованому світі: матеріали 7-ої та 8-ої Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих 72 вчених : присвяч. 5-річчю заснування НЕСТ. 2017. С. 102–113.
9. Стрельник М., Безкоровайна Ю. Семантика давньоруських сокирок-амулетів (на матеріалах Національного музею історії України). Науковий вісник Національного музею історії України. Київ: Левада, 2017. Вип. 2. С. 61–68.
10. Федина О. Я. Образ «Дерева життя» в ансамблі українського народного костюма кінця ХІХ – початку ХХ ст. Науковий вісник. 2006. Вип. 16.4. С. 149–153.
11. Budge E. A. W. Amulets and magic. London: Kegan Paul, 2001.
12. Geller M. J. Ancient Babylonian medicine. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010.
13. Golding W. R. J. Perceptions of the serpent in the ancient Near East: Its Bronze Age role in apotropaic magic, healing and protection. Master of Arts in the subject Ancient Near Eastern Studies, University of South Africa, 2013.
14. Maguire H. Garments pleasing to God: the significance of domestic textile designs in the Early Byzantine period. *DOP* 44, 1990. Pp. 215–224.

References

1. Berezhynskyi, V. H. (1998). Armament of the Kievan Rus' Army. *Archaeology*, 2, 148–147 [in Ukrainian].
2. Zotsenko, V. M. (1983). Export of Kievan Weapons to the South-Eastern Baltic. *Archaeology*, 44, 47–61 [in Ukrainian].
3. Ivannikova, L. (2024). Going to War and Military Magic of Ukrainians: Historical and Church Sources. *Sivrianskyi Litopys*, 4, 127–137 [in Ukrainian].
4. Kozak, M. (2021). Helmet as an Element of Protective Equipment of a Professional Warrior in the Galician and Volyn Lands in the 10th-12th Centuries: The Problem of 'Latin Helmets'. *Tabularium Historiae*, 9, 71–85 [in Ukrainian].
5. Konovalova, O. V., & Eniushina, K. V. (2018). Artistic Features of the Depiction of Ornithological Motifs in the Fine Arts of Ukraine. Theory and Practice of Current Scientific Research. *Zaporizhzhia*, September 28–29. pp. 86–88 [in Ukrainian].
6. Kuchynko, M. M. (2002). Volyn Land X - Mid-XIV Centuries: Archaeology and History. Editorial department "Vezha" [in Ukrainian].
7. Lokaichuk, S. M., Okhrimenko, H. V., & Skliarenko, N. V. (2024). Axes-Amulets of the Princely Era from Western Volyn (Preliminary Results of the Study). *Monuments of the Princely Era (Volyn Context)*. Part 2. Vezha Druk [in Ukrainian].
8. Lomovskyi, S. V. (2017). Plant Symbolism in Traditional Ukrainian Ornaments. *Ethnic Culture in a Globalised World: Materials of the 7th and 8th International Scientific Conference of Students, Postgraduates and Young 72 Scientists: Dedicated to the 5th Anniversary of the Founding of NEST*. pp. 102–113 [in Ukrainian].
9. Strelnyk, M., & Bezkorovaina, Yu. (2017). Semantics of Ancient Rus Amulet Axes (Based on Materials from the National Museum of History of Ukraine). *Scientific Bulletin of the National Museum of History of Ukraine*, 2, 61–68 [in Ukrainian].
10. Fedyna, O. Ya. (2006). The Image of the "Tree of Life" in the Ensemble of Ukrainian Folk Costume of the Late 19th – Early 20th Centuries. *Scientific Bulletin*, 16.4, 149–153 [in Ukrainian].
11. Budge, E. A. W. (2001). Amulets and Magic. Kegan Paul [in English].
12. Geller, M. J. (2010). Ancient Babylonian Medicine. Wiley-Blackwell [in English].
13. Golding, W. R. J. (2013). Perceptions of the Serpent in the Ancient Near East: Its Bronze Age Role in Apotropaic Magic, Healing and Protection. *Master of Arts in the subject Ancient Near Eastern Studies*, University of South Africa [in English].
14. Maguire, H. (1990). Garments Pleasing to God: The Significance of Domestic Textile Designs in the Early Byzantine Period. *DOP* 44. pp. 215–224 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2025
Отримано після доопрацювання 12.02.2025
Прийнято до друку 19.02.2025*